

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

OHJAUKSEN KEHITTÄMINEN KANGASNIEMEN LUKIOSSA

Tapio Piesanen

2005

**Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos**

TIIVISTELMÄ

Piesanen Tapio, 2005. Ohjauksen kehittäminen Kangasniemen lukiossa. Kehittämishanke (OHJ009). Opinto-ohjaajien monimuotokoulutus. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten kolmella uudella käyttöön otetulla opintojen ohjaukseen liittyvällä toiminnalla voidaan kehittää Kangasniemen lukion opiskelijoiden opintojen ohjausta ja miten käyttöön otetut toiminnat vaikuttavat opinto-ohjaajan ja opettajakunnan suorittamaan ohjaukselliseen työskentelyyn. Tutkimustulokset tarjoavat näkökulman opettajakunnan ja opinto-ohjaajan yhteisöllisen ohjauksen suorittamiseen ja kehittämiseen niin, että toiminnasta hyötyvät sekä opiskelijat, opettajat kuin koko lukiokin. Uudet, käyttöön otetut toiminnat ovat Kangasniemen lukiosta ylioppilaksi kirjoittaneiden opiskelijoiden hyödyntäminen koulutus- ja ammatinvalinnan ohjauksessa, tutor-toiminnan aloittaminen ja lukiosta 2003 kirjoittaneiden ylioppilaiden sijoittumisen tilannekartoitus sekä mielipiteiden kokoaminen heidän lukio-opiskelunsa aikana saamastaan ohjauksesta. Ohjausta uudistettiin niin, että tutor-toiminta kohdistettiin lukion syksyllä 2004 aloittaneelle ikäluokalle ja vierailukäynnit lukion kakkosille ja kolmosille. Ylioppilaille suoritettun kyselyn tulokset palvelevat koko lukiota. Lukumäärältään kohderyhmä oli 140 nykyistä lukion opiskelijaa ja 45 lukiosta vuonna 2003 kirjoittanutta ylioppilasta. Tutkimusaineisto kerättiin observoimalla, haastattelemalla ja kyselylomakkein kyselemällä. Aineistoa käsiteltiin tekemällä kirjallisia yhteenvetoja, joissa pyrittiin mahdollisemman luotettavaan lopputulokseen. Tulokset osoittavat, että aikaisemmin lukiosta kirjoittaneiden ylioppilaiden vierailut lukiossa koettiin erityisen hyödyllisiksi ja antoisiksi nykyisten opiskelijoiden, vierailijoiden kuin myös opettajahenkilöstön osalta. Myös tutor-toiminnasta katsottiin olevan hyötyä etenkin lukukauden alkuvaiheessa opintojen aloittamisen tukemisessa mutta myös ensimmäisen vuoden opiskelijoiden ryhmäytymisen tukemisessa koko lukuvuoden aikana. Tutor-toiminta tuki myös konkreettisesti ykkösten ryhmäohjaajien toimintaa. Vuoden 2003 ylioppilaille suoritettun kyselyn pohjalta pystyttiin kartoittamaan ylioppilaiden nykyinen opiskelutai työpaikkatilanne ja heidän mielipiteensä Kangasniemen lukiosta sekä sen ohjaustoiminnasta. Tuloksista näkyi selkeästi se, että Kangasniemen lukion ja myös muiden kehittyvien lukioiden tulee käyttää ja kokeilla uusia ohjauksellisia toimintoja rohkeasti ja ennakkoluulottomasti. Näin lukiot pystyvät tarjoamaan opiskelijoilleen monipuolista ryhmäohjausta mutta myös tarpeeksi monipuolista yksilöllistä ohjausta.

Avainsanat: opinto-ohjaus, opinto-ohjaaja, tutor, lukio, opetussuunnitelma, arviointi, toimintatutkimus

ABSTRACT

Piesanen, Tapio, 2005. The Development of Student Guidance in Kangasniemi Upper Secondary School. Development project (OHJ009). Multiform Studies in Student Guidance. Teacher Training Department. University of Jyväskylä.

The purpose of this study was to find out how student guidance could be developed and improved in Kangasniemi Upper Secondary School by applying three new guidance methods. This study also aims at unravelling the effects of the introduction of these three methods on guidance work conducted by the guidance counsellor and the teaching staff. The results of this study offer a perspective on the performance and development of student guidance which benefits students, teachers and the whole school. These newly-introduced methods are the utilisation of former graduate students of the school in vocational guidance, the initiation of tutoring and the charting of graduate students from Kangasniemi in 2003 in relation to their current position in studies and employment and their opinions on guidance during upper secondary school. Student guidance was reformed so that tutoring was introduced to first-year students in autumn 2004, and visits by former graduate students were organised for second and third-year students. The results of the survey carried out to graduate students served the school as a whole. The informants of the target group in the survey were comprised of 140 present students and 45 graduate students from the year 2003. The research material was collected by means of observation, interviews and questionnaires. The material was analysed by writing summaries which aimed at high reliability. The results suggested that visits by former graduate students were considered especially beneficial and rewarding by the present students, the visiting students themselves and the teaching staff. Tutoring was regarded as useful especially in the beginning of a term, when students needed support in the beginning of their upper secondary school studies. Tutoring also had a positive influence on the grouping process of first-year students during the whole year. In addition, tutoring offered concrete support to the group leaders of first-year students. On the basis of the survey carried out to the graduate students from the year 2003, it was possible to chart the current situation of these graduate students in relation to studies and employment, and the survey also revealed their opinions on Kangasniemi Upper Secondary School and the guidance they received during their school years. The results clearly indicate that Kangasniemi Upper Secondary School and other upper secondary schools under progress should use and experiment with new guidance methods courageously with an unprejudiced attitude. In this way, upper secondary schools are able to offer their students both versatile group guidance and enough individual guidance.

Key words: student guidance, guidance counsellor, tutor, upper secondary school, curriculum, evaluation, operational study

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
2	KATSAUS TOIMINTATUTKIMUKSEEN	6
2.1	Toimintatutkimuksen tausta	6
2.2	Toimintatutkimuksen määritelmä	6
2.3	Toimintatutkimuksen spiraali ja reflektiivinen ajattelu	7
2.4	Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina	7
3	TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	9
4	OPINTO-OHJAUKSEN VALTAKUNNALLINEN OPETUSSUUNNITELMA JA KANGASNIEMEN LUKION OPINTO-OHJAUKSEN OPETUSSUUNNITELMA	10
4.1	Opinto-ohjaus valtakunnallisessa lukion opetussuunnitelmassa massa	10
4.2	Opinto-ohjaus Kangasniemen lukiossa	10
4.2.1	Opinto-ohjauksen käytänteet Kangasniemen lukiossa	11
5	KEHITTÄMISHANKKEET, NIIDEN TAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN SEKÄ JOHTOPÄÄTÖKSET	13
5.1	Kangasniemen lukion ylioppilaiden hyödyntäminen koulutus- ja ammatinvalinnan ohjauksessa	13
5.1.1	Tavoitteet	14
5.1.2	Toteuttaminen	14
5.1.3	Johtopäätökset	15
5.2	Tutor-toiminnan aloittaminen ja kehittäminen	16
5.2.1	Tavoitteet	16
5.2.2	Toteuttaminen	17
5.2.3	Johtopäätökset	17
5.3	Lukiosta 2003 kirjoittaneiden ylioppilaiden sijoittumisen tilannekar- toitus	18
5.3.1	Tavoitteet	18
5.3.2	Toteuttaminen	18
5.3.3	Johtopäätökset	19

6	KEHITTÄMISHANKKEEN TULOSTEN VAIKUTTAVUUS KANGASNIEMEN LUKION OPINTOJEN OHJAUKSEN KEHITTÄMISEEN	22
6.1	Kehittämishankkeen vaikutus opinto-ohjaajan ja aineopettajien tekemään yhteiseen ohjaustyöhön	22
6.2	Muutoshalukkuus ja toiminnan muutokset sosiaalisessa ryhmässä	22
6.3	Oppiva organisaatio	23
7	YHTEENVETO	24
	LÄHTEET	26
	LIITTEET	27

1 JOHDANTO

Kehittämishanke kuuluu Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen järjestämään opinto-ohjaajakoulutuksen aine-opintoihin (monimuotokoulutus). Opintojen laajuus on 35 opintoviikkoa. Opiskelu suoritetaan etäopiskeluna, ja siihen on liitetty kymmenen lähijaksoa. Etä- ja lähijaksojen lisäksi opiskelussa hyödynnetään tiiviisti myös tietoverkkotyöskentelyä.

Opiskelujen lähtökohtana on laaja-alainen tutkiva ja kehittävä ohjauksen asiantuntijuus, jonka pohjalta koulutuksen yleistavoitteet ja temaattiset juonteet rakentuvat. Päätaavoitteen saavuttamista tukee ja edesauttaa persoonallisten, kognitiivisten, metakognitiivisten ja toiminnallisten valmiuksien kehittyminen ja hallitseminen. (Opinto-ohjaajien koulutuksen Opetussuunnitelma 2004-2005, 2-3).

Kehittämishankkeen aihe on ”Ohjauksen tehostaminen Kangasniemen lukiossa”. Luonteeltaan työ on toimintatutkimuksellinen. Aiheen sisällöllinen ja tavoitteellinen rakenne, toiminta ja toiminnalle asetetut tavoitteet sekä niiden toteuttaminen ja toteutuksen seuranta kiinnostavat erityisesti, koska opintotyötäni tehdessä voin jatkuvasti ja konkreettisesti seurata omassa työssäni ja työyhteisössäni, miten kehittämishankkeen eri painopistealueet kehittyvät ja minkälaista vaikutusta tavoitteiden toteutumisella on lukion ohjaustoimintaan ja sitä kautta koko lukion toimintaan.

Työni ajoittuu lukuvuodelle 2004-2005. Kehittämistyön tuloksia seurataan koko lukuvuoden ajan työyhteisössä, ja oleellinen osa kehitystyötä ovat opiskelijoiden ja vierailijoiden omat kokemukset. Tulosten kokonaisarviointi ja käsittely toteutetaan kevätlukukauden aikana 2005.

2 KATSAUS TOIMINTATUTKIMUKSEEN

2.1 Toimintatutkimuksen tausta

Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa sai alkunsa USA:sta 1940-luvulla, ja se pyrkii tutkimusstrategiana käytännön toiminnan ja teoreettisen tutkimuksen vuorovaikutukseen. Toimintatutkimuksella on ollut merkittävä vaikutus koulutuksen ja tieteen kehittämiseen, koska se nähdään vaihtoehtona ja pyrkimyksenä kohti ymmärtävämpää ja vapaampaa tutkimusotetta ja käytännönläheisyyttä. Toimintatutkimuksessa pyritään irti menettelystä, jossa tutkija on vain tulosten soveltaja. Tavoitteena on tutkimuksen avulla muuttaa vallitsevia käytäntöjä, selvittää erilaisia ongelmia ja niiden syitä sekä kehittää ja luoda uusia menettelytapoja niin, että työyhteisön jäsenet osallistuvat aktiivisesti tutkimukseen sen toteutuksen aikana. Oppilaitoksiin toimintatutkimuksellinen lähestymistapa sopii hyvin, koska koulujen demokratisoituminen ja uudistuminen on saanut aikaan intoa oman työn kriittiseen arviointiin ja tutkimiseen sekä sitä kautta ammatilliseen kehittämiseen yhdessä koko työyhteisön kanssa.

Toimintatutkimus soveltuu parhaiten kasvatustieteelliseen tutkimukseen ja sillä alueella erityisesti sosiologiaan ja sosiaalipsykologiaan. Toimintatutkimus on sovelias myös organisaatioiden ja työelämän tutkimukseen ja erityisesti kasvatuksen tutkimiseen, minkä vuoksi tutkimusmenetelmä on hyvin kiinnostava. Siitä on tullut keskeinen metodi, joka liitetään usein käsitteeseen ”tutkiva opettaja”.

Toimintatutkimuksena tehtyjä väitöskirjoja on hyväksytty Suomessa, ja niinpä se on saanut myös täällä tieteellisen arvon. Käytännönläheinen toiminta ja tutkiminen sekä reflektiivinen ajattelu ovat luoneet yhteyksiä myös yleisiin teorioihin ja filosofisiin viitekehyksiin. (Suojanen 1992, 9-10; Kuula 2001, 9-10, Heikkinen & Huttunen & Moilanen 1999, 25-31).

2.2 Toimintatutkimuksen määritelmä

Toimintatutkimuksen tarkoituksena on luoda uutta tietoa toiminnasta ja samalla kehittää toimintaa tutkimuksen aikana. Yhtä tunnettua ja hyväksyttyä määritelmää ei ole olemassa, sillä toimintatutkimuksessa on kyse tavasta lähestyä tutkimuskohdetta eikä niinkään mistään erityisestä tekniikasta. Tutkimusstrateginen lähestymistapa saa menettelytapansa tutkimuskohteen mukaan. Lähestymistapaa ei siis välttämättä luoda yleismetodisten oppien mukaan. (Heikkinen & Huttunen & Moilanen 1999, 32-36; Suojanen 1999, 13; Kuula 2001, 10-11).

Toimintatutkimuksen määritelmiä on lukuisia, ja toimintatutkimukselle ovat luonteenomaisia ainakin seuraavat asiat:

- a. Toimintatutkimus on tutkimustapa, jonka päämääränä on saada aikaan muutoksia sosiaalisissa toiminnoissa ja samalla myös tutkia näitä muutoksia.
- b. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on auttaa ihmisiä tutkimaan todellisuutta, jotta sitä voitaisiin muuttaa.
- c. Toimintatutkimus on yhteisöllinen ja itsereflektiivinen tutkimustapa, jonka avulla sosiaalisen yhteisön jäsenet pyrkivät kehittämään yhteisönsä käytäntöjä järkipäisemmiksi ja oikeudenmukaisemmiksi ja samalla pyrkivät ymmärtämään entistä paremmin näitä toimintatapoja sekä niitä tilanteita, joissa toimitaan.

- d. Toimintatutkimus on kasvatuksellista, ongelmakeskeistä, tilannesidonnaista ja tulevaisuuteen suuntautuvaa. Toimintatutkimus tarkastelee yksilöitä sosiaalisen ryhmän jäsenenä, ja se pitää tavoitteena toiminnan kehittämistä. Se myös muodostaa syklin, prosessin, jossa toiminta, sen tutkimus ja arviointi ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa.
- e. Toimintatutkimus perustuu ajatukseen, että kaikki tutkimuksen kannalta asianomaiset osallistuvat toimintaan ja sen kehittämiseen sekä mahdollisen muutoksen arviointiin. (Heikkinen & Huttunen & Moilanen 1999, 32-36).

Määritelmistä tulee esille toimintatutkimusta kuvaavia avainsanoja, kuten reflektiivisyys, tutkimuksen käytännölläisyys, muutoshalukkuus ja toimintaan osallistuvien ihmisten aktiivisuus. Seuraavassa kappaleessa käsitellään toimintatutkimukseen oleellisia asioita kuuluvia käsitteitä spiraalia ja reflektiota tarkemmin.

2.3 Toimintatutkimuksen spiraali ja reflektiivinen ajattelu

Toimintatutkimuksen vaiheet kuvataan usein spiraalin muodossa, jossa olennaisena osana on reflektiivinen ajattelu eli ajattelutoiminta, jossa asioita peilataan ihmisen aikaisempaan kokemusmaailmaan. Toiminnassa korostetaan toiminnan etenemisen suunnittelua, itse toimintaa, havainnointia ja parannettua suunnitelmaa sekä uutta toimintaa spiraalina, kehänä, jossa edellä mainitut asiat seuraavat toinen toistaan kohti itse päätavoitetta eli kokonaistoiminnan kehittymistä.

Toimintatutkimusspiraali rakentuu siten eri jaksoista, ja sen lähtökohtana ovat spiraalin alussa muutoksen tarpeet, asetetut tavoitteet ja toiminnat. Tutkimuksellinen toiminta tapahtuu havainnoinnista toiminnan suunnitteluun, toimintaan, arviointiin ja jälleen havainnointiin ja diagnosointiin. Spiraalissa etenemisen aikana suoritetaan tavoitteellista reflektointia, jossa tutkimuksen tuomat kokemukset tulkitaan ja reflektoidaan, ja niistä saatuja tietoja käytetään spiraalissa etenemisessä jälleen hyödyksi. Näin toimien kokemukselliselle tasolle saadaan useita uusia tekijöitä, joista voi olla hyötyä tutkimuksen etenemisen kannalta.

Reflektoinnin suorittamista voi tehostaa esittämällä mitä-, miksi- ja kuinka-kysymyksiä. Reflektoinnin apuna tutkija käyttää tutkimuksesta saatuja kokemuksia ja aikaisempien tutkimusten teorioita, käsitteitä ja malleja. Tutkijan on osattava tulkita uusia kokemuksia ja tietoja, jotta hän kykenisi niiden ja reflektoinnin avulla tarkastelemaan asioita uudella tavalla. Tutkimuksenaikaisista tarkoista muistiinpanoista on hyötyä reflektioita tehtäessä. (Heikkinen, Huttunen, Moilanen 1999 36-39, Suojanen 1992 25-29, Kansanen, Uusikylä 2004 114-118).

2.4 Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina

Toimintatutkimuksen aloittamisen syynä on usein toimintaympäristössä havaittu epäkohta, jota halutaan kehittää tai uudistaa tai jonka tilalle halutaan luoda aivan uusi toimintamalli. Toimintatutkimuksen luonteeseen kuuluu toiminnan porrasmainen kehittäminen, jonka tulosten avulla työyhteisö voi seurata prosessin etenemistä hyvinkin helposti ja reaaliaikaisesti. Joustavan luonteensa vuoksi toimintatutkimuksen luonne, tutkimustehtävä, aineistonkeruu ja aineiston analysointi voivat muuttua tutkimuksen aikana ja vielä sen loputtuakin.

Yhteisöllisessä prosessissa toimintatutkimus vaatii, että työyhteisön totunnaiset tavat kyseenalaistetaan, jotta ammatillinen kehitys tulisi mahdolliseksi. Tavoitteena on,

että reflektiivinen asiantuntija uskaltaa asettaa oman toimintansa lähtökohdat oman ja työyhteisönsä kriittisen pohdinnan alaiseksi. Näin toimien työyhteisön jäsenet toteuttavat tavallista ajattelua syvällisempää pohdintaa ja toteuttavat samalla myös toimintatapojen muutosta. Toimintatutkimus vaatii yhteisöltä myös uskallusta ja valmiutta muutoksiin ja etenkin oman itsensä kehittämiseen kriittisen pohdinnan kautta. Toimintatutkimus mahdollistaa voimakkaan itsearvioinnin ja toiminnan ymmärtämisen myös kokonaisuena työyhteisön ja yksilön oppimistapahtumana.

Toimintatutkimuksen perusolettamuksena on, että ihminen oppii kokemusten ja reflektoinnin avulla. Tämän ajattelun mukaan toiminta kehittyy vähitellen usean vaiheen kautta ja erityisesti jatkuvuuden kautta. Työyhteisön jäsenten tulee siten olla valmiita hyväksymään jatkuvat pienet muutokset toimintatutkimuksen aikana. Tämä voi käydä raskaaksi, koska tutkimus harvemmin etenee säännöllisessä, kronologisessa järjestyksessä. Tutkimuksen onnistumisen kannalta onkin merkittävämpää se, kuinka ihmiset ovat sitoutuneet muutokseen ja minkälainen käsitys heillä on toimintakäytännöistä, kuin se, miten tarkasti he noudattavat ja osallistuvat tutkimukseen kuuluviin vaiheisiin. (Heikkinen & Huttunen & Moilanen 1999 63-81; Suojanen 1992 55-62).

Engeströmin (1993a) mukaan, organisaation ajattelu- ja toimintatapojen erilaisuus ja monimuotoisuus on merkittävä voimavara. Eriytynyt ja lokeroitunut työnjako estää saamasta sitä työyhteisön jäsenten yhteiseen käyttöön. Ekspansiivinen oppiminen merkitsee erillisinä piilevien ajattelu- ja toimintamallien saattamista tietoiseen tarkasteluun, vuoropuheluun ja yhteiseen arviointiin. Toimintatutkimuksen prosessiin sopiikin luontevasti oppivan organisaation ajattelumalli, jossa organisaatio kuvataan järjestelmäksi, jolla on kyky luoda, hankkia ja siirtää tietoa sekä muuttaa omaa käyttäytymistään uuden tiedon ja uusien käsitysten mukaan.

Työyhteisön tulisi suhtautua aineistonkeruuseen joustavasti ja yhteisöllisesti, koska aineistonkeruuta koskevia tarkkoja menettelytapoja ei voi välttämättä tehdä ennen tutkimuksen alkua. Tämä johtuu siitä, että toimintatutkimuksessa ei ole tarkoituksenmukaista kerätä mahdollisemman paljon tietoa koko kohdejoukosta, vaan tutkimuksen kannalta voi olla merkittävämpää, että aineistoa kerätään kohdennetusti teoriapohjaa hyödyntäen.

Toimintatutkimuksen luonteen takia raportointiin ja tulosten julkistamiseen liittyy tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa työyhteisössä jännitteisyyttä. Raportin tulisikin huomioida sekä tulokset että työyhteisön näkökulmat, koska tutkijan on otettava huomioon niin tieteelliset lähtökohdat kuin myös tuloksia odottavat työyhteisön jäsenet. (Heikkinen & Huttunen & Moilanen 1999 63-81; Suojanen 1992 55-62).

3 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

Rowleyn (2003, 131-138) mukaan toimintatutkimuksen raportissa tulee olla esitettynä johdanto, kirjallisuuskatsaus, metodologia, toiminnan kuvaus ja tulokset, keskustelut ja johtopäätökset, tutkijan oppiminen ja koko hankkeen johtopäätökset. Tässä luvussa käsitellään metodologista osuutta ja sen vaikuttavuutta koko tutkimukseen.

Olen valinnut toimintatutkimuksen tutkimusmuodoksi sen vuoksi, että se tarjoaa parhaimmat mahdollisuudet ja työkalut suorittaa tämäntyyppinen tutkimus. Pystyn seuraamaan ja ohjaamaan tutkimukseen kuuluvia asioita helposti ja nopeasti ja samalla pystyn myös muuttamaan tutkimuksen sisältöjä, toimintamalleja ja arviointikohteita joustavasti tilanteen ja tulosten mukaan. Opettajien motivointi ja opiskelijoiden mukaanotto eri arviointitapahtumiin ja suorituksiin on vaivatonta ja monipuolista. Myös Suojanen (1992), Kuula (1999), Kansanen ja Uusikylä (2004) ovat omissa tutkimuksissaan ja kirjoissaan todenneet, että toimintatutkimus on käyttökelpoinen tutkimusmuoto tämäntyyppisissä tutkimuksissa.

Tämä toimintatutkimus on ainutkertainen, koska aikaisemmin tämänsisältöistä tutkimusta ei näistä aihealueista ole tehty. Tämän tutkimuksen tarkoitus on tuottaa tietoa etenkin meidän oman lukion ohjaustoiminnan tehostamiseksi. Uskon kuitenkin, että myös muut asiasta kiinnostuneet opinto-ohjaajat saavat omaan toimintaansa hyötyä tutkimuksen sisällöstä ja tuloksista. Tätä ajatusta tukevat Vähämöttönen ja Keskinen (1994), jotka ovat todenneet omassa julkaisussaan, että toiminnallisella ohjauksella saadaan tehokkaita ohjauksellisia tuloksia.

Toimintatutkimuksen luonteeseen oleellisena osana kuuluvia syklejä on kuvattu kehittämishankkeiden eri osioissa ja kehittämishankkeen tulosten vaikuttavuutta sisältävässä kappaleessa. Syklejä ei ole esitetty kuvioina, koska kirjalliset osiot selittävät syklien sisällöt riittävän monipuolisesti ja kattavasti. Tätä toimintamallia tukevat myös Heikkinen & Huttunen ja Moilanen (1999) omassa teoksessaan.

Tutkimusaineistoa on kerätty koko tutkimuksen ajan monipuolisesti käyttäen hyväksi niin suullista kuin myös kirjallista materiaalia. Aineistoa ovat vahvistaneet aikaisempien kyselyiden yhteenvedot, joten joitakin tuloksia on voitu vertailla pitkäjäisesti ajallisesti. Päätelmiä on tehty pitkän ajan kuluessa, joten myös tutkimuksen aikana on pystytty tulosten mukaisesti toimenpiteisiin.

4 OPINTO-OHJAUKSEN VALTAKUNNALLINEN OPETUSSUUNNITELMA JA KANGASNIEMEN LUKION OPINTO-OHJAUKSEN OPETUSSUUNNITELMA

4.1 Opinto-ohjaus valtakunnallisessa lukion opetussuunnitelmassa

Opinto-ohjauksen yhtenä tehtävänä on antaa opiskelijalle riittävästi sellaista tietoa ja taitoa, jota hän tarvitsee hakeutuessaan ja siirtyessään jatko-opintoihin ja työelämään. Ohjaustoiminnan tulee tukea koko lukiokoulutuksen ajan tavoitteellisesti sellaista toimintaa, jossa opiskelija saa mahdollisuuden hankkia perustiedot ja -taidot, joiden avulla hän kykenee suunnittelemaan henkilökohtaisia jatko-opintojaan ja ammatillista suuntautumistaan. Tarkoituksena on, että opiskelija kykenee saamallaan tiedoilla ja valmiuksilla hakeutumaan jatko-opintoihin heti lukiokoulutuksen jälkeen.

Omaa koulutuspaikkaansa lukion jälkeen hakiessaan opiskelijan tulisi kyetä realistisesti analysoimaan omia kykyjään ja mahdollisuuksiaan. Opinto-ohjauksen yksi tehtävä on jakaa tietoa, joka vahvistaa opiskelijan omaa käsitystä koulutuspaikoista ja työelämästä. Opiskelijalla tulee myös olla mahdollisuus tutustua ammatteihin ja työelämään muutenkin kuin luokkaopetuksen kautta. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 216). Myös lukiolaki ja -asetus (Lahtinen, Lankinen, Penttilä & Sulonen 2004) määrää selkeät ohjeet siitä, miten ohjaus tulee järjestää lukiossa.

Vähämöttösen ja Keskinen (1994, 11-13) mukaan ammatinvalinnanohjauksessa tulisi käyttää toiminnallisia ohjausmenetelmiä, joissa keskustelun ohella myös muulla toiminnalla on suuri merkitys. Tämänkaltaisia menetelmiä ovat tutustumiskäynnit, vierailut, haastattelut, kyselyt ja ryhmäytymisen tukeminen. Samansuuntaisesti lukion valtakunnallinen opetussuunnitelma suorastaan määrää, että ohjaustoimintaa tulee tarjota opiskelijoille koko lukioajan niin, että opiskelijoilla on valmius lukion päättymisen jälkeen hakeutua itselleen sopivaan jatko-opiskelupaikkaan. Valtakunnallisiin ohjauksellisiin tavoitteisiin päästääkseen on lukiodien tehostettava ja monipuolistettava omaa ohjaustoimintaansa. Näitä tehostettujen toimintojen mahdollisia vaikutuksia lukion ohjaustoimintaan pyritään tässä tutkimuksessa kartoittamaan.

4.2 Opinto-ohjaus Kangasniemen lukiossa

Luokattoman lukion peruseriaatteita on, että opiskelija suunnittelee itse opintojaan ja huolehtii niiden etenemisestä. Jokaisella opiskelijalla on kuitenkin oikeus saada tarpeellinen määrä ohjausta, jotta suunnittelu ja opiskelu sekä ylioppilaskokeeseen osallistuminen onnistuisivat parhaalla mahdollisella tavalla.

Jokainen opiskelija kuuluu ohjausryhmään. Koulun alkaessa ryhmänohjaaja perehdyttää oman ryhmänsä opiskelijat koulun käytänteisiin, opintosuunnitelmaan ja lukujärjestyksen laatimiseen. Ryhmänohjaaja toimii tiedottajana ja yhteyshenkilönä muiden opettajien ja rehtorin sekä ryhmänsä välillä. Hän on myös tärkein yhteys opiskelijoiden koteihin. Joka viikko ryhmänohjaaja pitää ryhmälleen ohjaustuokion, jossa käydään läpi kurssivalintoihin liittyviä seikkoja, teema-aiheita sekä muita tärkeitä ja ajankohtaisia asioita. Viikoittaiset lyhyet ryhmänohjaukset voidaan korvata kokonaisen

oppitunnin pituisella ryhmäohjauksella. Jokaisella ryhmän opiskelijalla on velvollisuus olla paikalla ryhmäohjauksissa.

Opinto-ohjauksen pakollisen kurssin suorittamisen edellytyksenä on ohjauksiin osallistuminen. Ryhmäohjaaja vastaa ohjausryhmänsä sosiaalisista suhteista, seuraa kunkin opiskelijan kurssikertymää ja edistymistä sekä puuttuu tarvittaessa ongelmiin.

Opinto-ohjaaja yhdessä rehtorin kanssa suunnittelee ja koordinoi ryhmäohjaustoimintaa. He tukevat ja avustavat ryhmäohjaajia opiskelijoiden valinnoissa ja opinto-ohjelmien laadinnassa sekä hoitavat opinto-ohjelmien muutokset. Opinto-ohjaaja ja rehtori antavat lisäksi ryhmä- ja henkilökohtaista neuvontaa sekä ammatinvalinnanohjausta. Opinto-ohjaaja toimii myös yhteyshenkilönä koteihin sekä jatko-opiskelupaikkoihin ja elinkeinoelämään.

Aineenopettaja ohjaa ja neuvoo opiskelijoita oman oppiaineensa opiskeluun liittyvissä kysymyksissä ja ongelmissa. Rehtori antaa yleisinformaatiota opiskeluun ja erityisesti ylioppilastutkintoon liittyvissä asioissa. Hän antaa myös tarvittaessa henkilökohtaista ohjausta opiskelijoille ongelmatilanteissa. Kanslisti antaa ohjausta erilaisten opintososiaalisten avustusten hakemisessa sekä kurssisuoritusten ja uusintakokeiden ilmoittautumiskaavakkeiden täyttämässä.

Tutorit, jotka ovat toisen vuosikurssin opiskelijoita, auttavat ja tukevat ryhmäohjaajia, opoa ja rehtoria opintojen ohjauksessa. Tutorit pitävät oppitunteja peruskoulun yhdeksäsluokkalaisille ja lukion ykkösille, kehittävät ja toteuttavat ryhmäytymistä, toimivat ykkösten tukiopiskelijoina ja esittelevät Kangasniemen lukiota rehtorin ja opon kanssa yhteisvalintailloissa. (Kangasniemen lukion opetussuunnitelma 2004).

Lukioiden opetussuunnitelmaan kirjatut asiat ja tavoitteet jäävät usein unohduksiin ja hyödyntämättä konkreettisessa päivittäisessä opetustoiminnassa. Jotta opetussuunnitelma toteutuisi myös käytännössä, on käytössä olevien toimintojen tuettava ja vahvistettava kirjattuja sisältöjä ja tavoitteita. Tämä onnistuu parhaiten silloin, kun opettajahenkilöstö ja opiskelijat mieltävät asiat itselleen tutuiksi, mielekkäiksi ja tärkeiksi. Käytännön toimien kautta ja seurannan sekä tutkimuksen avulla tämä toteutuu, ja muodostuu arkipäiväiseksi, todelliseksi toiminnaksi, josta hyötyvät kaikki osalliset.

4.2.1 Opinto-ohjauksen käytänteet Kangasniemen lukiossa

Ohjaus toimii tiimityöskentelynä, jota ohjaa rehtori. Ennen lukuvuoden alkua kokoonnutaan ja käydään läpi tulevan lukuvuoden asiat. Lukuvuoden aikana on säännöllisiä kokoontumisia joka jakson alussa. Näihin kokoontumisiin osallistuvat ohjauksesta vastaavien henkilöiden lisäksi jokaisen ryhmän luottamusopiskelijat ja oppilaskunnan hallituksen puheenjohtaja. Uusien jaksojen alussa on myös erilliset tapaamiset ryhmäohjaajien ja opon kanssa, joissa käydään läpi edellisen jakson tärkeimmät asiat: opiskelusuoritukset, poissaolot, sairaudet, opiskelijoiden mahdolliset henkilökohtaiset ongelmat jne. Mukana on tarvittaessa myös terveydenhoitaja, psykologi ja sosiaalityöntekijä. Tällä menetelmällä voidaan hyvin nopeasti ja vaivattomasti seurata yksittäisenkin opiskelijan koulunkäyntiä ja elämää, jos siihen ilmenee tarvetta.

Opiskelijat ovat antaneet palautetta, jonka mukaan ohjaus toimii lukiossamme ja henkilökohtaista apua saa tarvittaessa. Myös ryhmäohjaajat, opo, opettajat ja tiimiin kuuluvat muut henkilöt ovat toimintatapaan tyytyväisiä. Jatkuvasti muuttuvat olosuhteet, yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset ja ohjauksen lisääntyvä tarve vaativat

kuitenkin suunnittelua ja toiminnan tehostamista, jotta myös tulevaisuudessa pystymme vastaamaan uusiin haasteisiin ja tilanteisiin.

5 KEHITTÄMISHANKKEET, NIIDEN TAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN SEKÄ JOHTOPÄÄTÖKSET

Kangasniemen lukiossa ei ole aikaisempina vuosina hyödynnetty lukiosta valmistuneita ylioppilaita koulutus- ja ammatinvalinnanohjauksessa. Kyseinen ohjaus on suoritettu järjestämällä vierailuita eri oppilaitoksiin ja osallistumalla koulutusmessuille sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen avoimiin päiviin. Lisäksi lukiossamme on käynyt jonkin verran oppilaitosten esittelijöitä. Palaute opiskelijoilta ja ylioppilailta on tukenut olemassa olevaa ajatusta siitä, että ylioppilaita voisi käyttää tehokkaammin hyödyksi. Nykyaikaisen opintojen ohjauksenhan tulee antaa opiskelijoille monipuoliset tiedot jatko-opiskelupaikoista, työelämästä ja ammateista. Lairio & Puukarikin (2003, 1999) toteavat, että tiedottamisessa ja asioiden syventämisessä tulee käyttää monipuolisesti eri yhteistyötahoja ja verkostoja.

Tutor-toimintaa ei ole käytetty aikaisemmin Kangasniemen lukiossa. Keskustelua tästäkin toimintamallista on ollut, mutta konkreettisiin toimintoihin ei ollut ryhdytty. Osallistuminen keväällä 2004 Etelä-Savon lukioden yhteisesti aloittamaan tutoreitten koulutukseen aloitti tutoroinnin myös meillä

Lukiomme on selvittänyt lukiosta valmistuneiden ylioppilaiden koulutus- ja työpaikkaa jo aikaisempina vuosinakin. Tämänkertainen kysely on siis jatkoa aikaisemmalle käytänteelle. Kyselylomaketta on muokattu vastaamaan paremmin tutkimusalueetta.

Ohjauksen kehittämishankkeista ja niiden tavoitteista on keskusteltu opettajien, opiskelijoiden, vanhempien ja koulutuksen järjestäjän kanssa, ja ne on hyväksytty ja kirjattu opetussuunnitelman seuraavien vuosien tavoitteisiin. Tavoitteiden suuntaista työtä on tehty jo viime lukuvuonna ja sitä tehostetaan alkavan lukuvuoden aikana. Tavoitteena on, että toiminta on Kangasniemen lukiossa vakiintunut lukuvuotena 2005-2006 osaksi tehokasta, moniammatillista ja aikaansa seuraavaa opintojen ohjausta. Samalla kun kehitämme ohjaukseen liittyviä toimintoja niin me käymme keskusteluita niistä asioista, jotka mahdollisesti aiheuttavat opettajille työhön liittyvää stressiä. Himberg (1996) kirjoittaa, että työyhteisö, joka aktiivisesti kehittää omaa toimintaansa, niin samalla myös keskustelee työhön liittyvistä ongelmista. Tiedollisen tuen jakamisella on selkeä yhteys positiiviseen työskentelyyn ja jaksamiseen.

Kehittämishankkeiden ja -tavoitteiden toteutumista arvioidaan keväällä 2005 ja 2006. Arviointi suoritetaan haastattelu- ja kyselylomakkeilla opiskelijoille, vanhemmille ja opettajille. Arvioinnin tuloksista tiedottavat ryhmänohjaajat, jotka pitävät oppitunnit opiskelijoille ja vanhempainillat vanhemmille. Kirjallinen yhteenveto lähetetään koulutuksen järjestäjälle. Kehittämishankkeet ovat osa lukion sisäistä arviointia. Tässä arvioinnissa arviointi on osallistuvaa, ja kokemusten ja näkemysten vaihto mahdollistaa toimintatavan, jonka avulla kehitetään arviointityötä. Koulutuksen arviointineuvoston mietinnössä (2004, 17) tämä tarkoittaa oppilaitoksen jäsenten aktiivista osallistumista arviointiin ja sitoutumista avoimeen vuorovaikutukseen. Tämä toimintamalli on oleellisena osana toimintatutkimuksellista tapaa.

5.1 Kangasniemen lukion ylioppilaiden hyödyntäminen koulutus- ja ammatinvalinnan ohjauksessa

Kangasniemen lukion opinto-ohjauksessa ei ole aikaisemmin käytetty systemaattisesti omasta lukiosta valmistuneita ylioppilaita vierailijoina kertomassa opiskelu- ja koulutuspaikoista. Opinto-ohjauksen kursseilla on esitelty teoriassa hyvinkin laajasti eri amminaloja, mutta persoonallinen, henkilökohtainen esittely on ollut harvinaista. Hakuoppaiden ja esitteiden avulla opiskelija voi tutustua itseään kiinnostaviin oppilaitoksiin, mutta käytännön tason opiskelukuvausta on ollut mahdotonta saada.

Ammatinvalinnan ohjaus pitää olla reaaliaikaista ja todenmukaista. Opinto-ohjaajan on luotettava oppaiden ja esitteiden luotettavuuteen. Yhteiskunta kuitenkin muuttuu ja kehittyy koko ajan. Näin käy myös koulutuspaikoille. Luettava informaatio ei välttämättä anna kuitenkaan todellista, nykypäiväistä kuvaa opiskelupaikoista. Jotta lukiolaiset saisivat todellisen kuvan tavoittelemistaan koulutuspaikoista, on esittelyjä ja tutustumista pyrittävä laajentamaan monitasoisemmaksi. Opiskelijavierailut tuovat siten lisäarvon ohjaukseen, ja ne konkretisoivat lukion opiskelijalle opiskelun käytännön vaatimuksia ja edellytyksiä. Vierailuiden merkitystä tukee Lairion ja Puukarin (2001) toteamus siitä, että yritys- ja ammattiesittelyjen järjestäminen oppilaitoksissa on käytännössä helpompaa kuin vierailut työpaikoilla. Tämä sama totuus pätee myös opiskelupaikkojen esittelyihin.

Lukio-opiskelun merkityksestä, valmistautumisesta pääsykokeisiin, henkilökohtaisten ominaisuuksien merkityksestä, opiskelujen vaatimuksista ja opiskeluelämästä voi kertoa vain esittelijä, jolla on käytännön ote ja tuntuma koulutuspaikkaan. Vierailijoiden käyntien ajankohta on syytä ajoittaa loppusyksyyn, koska silloin on järjestetty myös avointen ovien päivät yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Myös opintomessujen ajankohta osuu tähän aikaan. Lukion opiskelijat saavat täten laajan ja luotettavan informaation jatkokoulutuspaikoista, ja heille jää kuitenkin aikaa miettiä ja syventää omia ajatuksiaan omasta tulevaisuudestaan ennen kevään opiskelupaikkahakuja.

5.1.1 Tavoitteet

Lukiosta kirjoittaneiden ylioppilaiden vierailujen päätavoitteena on lukiossa tapahtuvan ohjauksen monitasoinen tehostaminen ja kehittäminen sekä alumnitoiminnan aloittaminen ja ylläpitäminen. Päätavoite voidaan jakaa seuraaviin osa-alueisiin:

- A. lukion jälkeisen ammatinvalinnan helpottamiseen ja tukemiseen
- B. jatko-opiskelupaikkojen valinnan helpottamiseen ja tukemiseen
- C. lukio-opiskelun merkityksen selventämiseen jatko-opiskelujen saatavuuden kannalta
- D. Kangasniemen lukion me-hengen kehittämiseen

5.1.2 Toteuttaminen

Kangasniemen lukiossa on syyslukukaudella 2004 käynyt esittelemässä omaa nykyistä opiskelu- ja koulutuspaikkaansa kymmenen lukiosta aiemmin kirjoittanutta ylioppilasta. Heidän opiskelupaikkansa edustivat seuraavia aloja: liikunta-, lentäjä-, hoito-, tietotekniikka-, psykologia-, media-, humanistista ja teknistä alaa sekä ranskan ja englannin kieltä. Esittelijöiden opiskelupaikat olivat yliopistoista, puolustusvoimista ja ammattikorkeakouluista.

Opiskelupaikkojen esittelijät valittiin lukion 2. ja 3. vuosikurssien opiskelijoille tehdyn kyselyn (liite 1) tulosten perusteella. Kysely suoritettiin lokakuussa ja kyselyssä kysyttiin, mistä opiskelupaikasta opiskelijat haluaisivat saada lisää tietoa. Lukioon pyydettiin esittelijöitä niistä opiskelupaikoista, joihin oli eniten kiinnostusta.

Lukiolla on aikaisempien kyselyiden pohjalta tiedot ylioppilaista ja heidän tilanteestaan vuodesta 2001 lähtien, joten yhteystiedot olivat lukiolla tiedossa. Vierailijoihin otettiin yhteys puhelimitse. Kaikki, joille asia esitettiin ja joita pyydettiin tulemaan lukiolle kertomaan koulutuspaikoista, olivat hyvin innostuneita ja suostuvaisia. Vierailujen ajankohdista sopiminen ei tuottanut ongelmia vaan ne pystyttiin sopimaan hyvin joustavasti.

Esittelijöistä ja heidän koulutuspaikoistaan tiedotettiin lukiossa infotaulun ja ryhmänohjaajien välityksellä. Esitykset pidettiin lukion oppituntien aikana, ja kestoltaan ne olivat 45 minuuttia. Niihin osallistuivat lukion opiskelijoista ne, jotka olivat kyseisen esittelijöiden koulutuspaikoista kiinnostuneet. Osallistujia oli 10-20 jokaisessa esityksessä. Opettajat suhtautuivat oppituntien aikana pidettäviin tilaisuuksiin hyvin myönteisesti, ja he ymmärsivät toiminnan tarkoituksen ja tavoitteen. Esitykset sujuivat joustavasti ja aiheisiin liittyvää keskustelua syntyi luennoitsijan ja opiskelijoiden välillä.

5.1.3 Johtopäätökset

Esitysten jälkeen kysyttiin palautetta sekä opiskelijoilta että esittelijöiltä. Kysely suoritettiin kyselylomakkeella (liite 2). Sen lisäksi esittelijöiden ja kuuntelijoiden kanssa pidettiin suullinen palautekeskustelu heti luennon jälkeen.

Opiskelijat pitivät esityksiä hyvin tarpeellisena ja mielenkiintoisina. Tiedollinen ja kokemuksellinen anti esityksistä tuki hyvin lukion muuta ohjaustoimintaa. Opiskelijat saivat lisätietoa pääsykokeista, niihin valmistautumisesta ja niissä toimimisesta. Eri koulutuspaikkojen sisällöllinen kuva selkeytyi, ja opiskeluelämästä sai kokonaisuudessaan konkreettisen kuvauksen. Vierailijat toivat esille lukio-opintojen merkityksen jatko-opintojen suhteen ja sen, että keväällä kirjoittaneiden ylioppilaiden on vaikeahko päästä opiskelemaan haluamaansa korkeakouluun tai yliopistoon heti seuraavana syksynä.

Seuraavaksi esitän muutamia otteita opiskelijoiden antamista palautteista:

- ”On tosi hyvä, että vierailuita on järjestetty. Niiden avulla sai paljon uutta tietoa opiskelupaikoista ja varsinkin pääsykokeista”.
- ”Ihan eri juttu, kun opiskeluista kertoo joku, joka on just nyt opiskelemassa”.
- ”Opo oli puhunut eri ammasteista tunneilla ja sitten nää vierailijat kanssa. Sai hyvin erilaisia tietoja, jotka kuitenkin tuki toisiaan”.
- ”Nyt ainakin tietää, mitä pääsykokeissa on tulossa. Jos mä nyt sitten sinne asti pääsen”.
- ”Esitykset oli rentoja ja porukka kans kyseli. Oli kivaa, että aikaisemmat opiskelijat viitti tulla kertomaan omia juttujaan”.
- ”Lisää näitä”.
- ”Kyllä se taitaa olla niin, että tää opiskelu pitää ottaa tosissaan, että pääsis sinne, minne haluaa lukion jälkeen”.

Vierailijat suhtautuivat käynteihin hyvin myönteisesti. He pitivät toimintamallia hyödyllisenä ja antoisana lukion opiskelijoille ja myös heille itselleen. Jokaisen esittelijän esityksestä jäi sellainen kokemus, että asiaan oli paneuduttu ja valmistauduttu huolellisesti Alkujännityksen jälkeen esitykset sujuivat rennosti, ja mielenkiinto esityksiin säilyi koko ajan.

Seuraavaksi esitän muutamia kommentteja vierailijoiden palautteista:

- ”Aluksi jännitti, että osaako sitä kertoa mitään mutta homma lähti tosi hyvin liikkeelle ja porukka oli hyvin mukana”.

- ”Oli mukava kokemus ja tästä oli hyötyä myös omalle opiskelulle”.
- ”Kiva tulla entiseen kouluun. Näki vanhoja opettajia ja oli rento meininki”.
- ”Oli aika hiljaista porukkaa. Eipä paljon kysely”.
- ”Oli vaikeata valmistella esitystä mutta onneksi tiedekunnassa oli valmiita matskuja”.
- ”Tällaiset vierailut on hyviä. Olisipa näitä ollut omana lukioaikana”.
- ”Mä luulen, että näistä vierailuista on hyötyä varsinkin sellaiselle, joka ei vielä tiedä, mitä aikoo opiskella”.
- ”Oli oikeastaan hienoa, että reksi soitti ja kysyi halukkuutta tulla esittelemään opiskelupaikkaa. Tuntui, että muistetaan ja arvostetaan”.

Tälle kehityshankkeelle asetetut tavoitteet toteutuivat hyvin. Lukion opiskelijat saivat lisätietoa omiin ammatinvalintoihinsa. Tämän kautta myös heidän hakeutumisensa koulutukseen sai joko lisämotivaatiota tai sitten kuva selkeytyi niin, että ammatti ja koulutus ei enää kiinnostanut niin paljon kuin ennen esityksiä. Esittelijät korostivat myönteisesti lukion opintojen laadukkaan ja menestyksellisen suorittamisen merkitystä, kun hakeudutaan jatko-opintoihin. Opiskelijoille selkeni eri tavalla tämä totuus, kun sen toivat esille lukion aikaisemmat ylioppilaat.

Toimintamalli tuo myös jatkuvuutta ja vahvistaa lukion me-henkeä. Se, että lukio arvostaa opiskelijoitaan pyytämällä heitä esittelemään omia koulutus- tai ammattialojaan, luo tunteen, että opiskelijoita arvostetaan myös lukion jälkeen. Koulutuksen ja välittämisen merkitys saa lisäkorostusta, ja se tuo pitkäkestoisesti myös muutosta koko kunnan koulutuspolitiikkaan.

5.2 Tutor-toiminnan aloittaminen ja kehittäminen

Kangasniemen lukiossa tutor-toimintaan valittiin keväällä 2004 kahdeksasta halukkaasta neljä silloista ensimmäisen vuoden opiskelijaa. Kaikki halukkaat haastatteli opinto-ohjaaja. Haastatteluissa selvitettiin hakijoiden luonnetta, persoonaa ja motiivisia toimia tutoreina. Valitut opiskelijat koulutettiin toimintaan yhden päivän aikana yhdessä muiden Etelä-Savon lukioiden tutor-opiskelijoiden kanssa. Koulutuksessa annettiin sekä tiedollista että taidollista koulutusta. Tutoreina toimivat lukuvuonna 2004-2005 käytännössä toisen vuoden opiskelijat.

Lehtinen & Jokinen (1999, 31-32) ovat kirjoittaneet, että tutoroinnilla tarkoitetaan ohjaajan yksilölle tai oppijaryhmälle antamaa tukea ja neuvontaa. Tutorointi voi tapahtua paikallisesti tai etäohjauksena, ja oppijoilla on mahdollisuus testata epämuodollisessa ilmapiirissä omia ajatuksiaan, käsitellä heitä askarruttavia kysymyksiä ja kuunnella, mitä muut opiskelijat ovat asioista mieltä. Juuri tällaiseen toimintaan mekin pyrimme omalla tutor-toiminnallamme

5.2.1 Tavoitteet

Tutor-toiminnan päätavoitteena on monipuolistaa ja tukea lukiossa tapahtuvaa ohjauksellista työtä. Päätavoite voidaan jakaa seuraaviin osa-alueisiin, eli tutorit toimivat seuraavasti

- A. lukio-opiskelusta tiedottaminen yhdeksännen luokan oppilaille yhdessä opion ja rehtorin kanssa yhteisvalintailloissa ja oppitunneilla
- B. edesauttavat, tukevat ja nopeuttavat uusien opiskelijoiden ryhmäytymistä yhdessä ryhmänohjaajien kanssa.

- C. osallistuvat ryhmänohjaajien ja opon kanssa lukion aloittaneiden ykkösten ryhmänohjaajatuokioihin ja auttavat sekä tukevat ensimmäisen vuoden opiskelijoita heidän opiskelujen suunnittelussa ja toteutuksessa
- D. toimivat aloittaneiden opiskelijoiden tukioppilaina.

5.2.2 Toteuttaminen

Tutor-opiskelijat ovat syksyn 2004 aikana toimineet monella tavalla sekä lukiossa että peruskoulun yhdeksännellä luokalla. Päivää ennen syyslukukauden alkua tutorit, opo, ykkösten ryhmänohjaajat ja rehtori kokoontuivat yhteiseen palaveriin. Palaverissa sovittiin lukuvuoden ensimmäisten päivien ohjelma tutoreitten toiminnan kannalta sekä suunniteltiin ja osittain sovittiin myös koko lukuvuoden ohjelma.

Tutorit toimivat lukion ykkösten ryhmänohjaajien kanssa lukuvuoden ensimmäisen koulupäivän. Tutoreitten tehtävänä oli jakaa tietoa lukion toiminnasta ja käytänteistä opiskelijan näkökulmasta ja oman kokemuksen pohjalta. Tämän lisäksi he kertoivat tutor-toiminnasta ja sen tavoitteista.

Syksyn aikana tutorit ovat järjestäneet ryhmäytymistapahtumia ykkösille. Tapahtumissa ovat olleet mukana kaikki ykköset, tutorit ja ykkösten ryhmänohjaajat. Toiminnallisten pelien ja leikkien avulla ryhmäytyminen on lähtenyt hyvin liikkeelle, ja ykköset ovat tutustuneet toisiinsa sekä tutoreihin koko ajan paremmin.

Tutorit ovat pitäneet joulukuussa peruskoulun yhdeksänsien luokkien oppilaille oppitunnin, jossa he ovat kertoneet lukio-opiskelusta ja lukion toiminnasta yleensä. Kevätlukukaudella tutorit ovat osallistuneet lukion markkinointiin lähikuntien yhdeksäsluokkalaisille yhdessä rehtorin ja opinto-ohjaajan kanssa. Yhteisvalintaillassa tutorit toimivat rehtorin kanssa infotiskin pitäjänä ja vastasivat sen toiminnasta. He ovat olleet mukana lukioon tulevien opiskelijoiden tutustumispäivän suunnittelussa ja toteutuksessa ja he ovat tukeneet ja opastaneet uusia lukiolaisia heidän kurssivalinnoissaan. Jatkuvana toimintana on ykkösten tukeminen heidän opiskelussaan ja muussakin elämässään

5.2.3 Johtopäätökset

Tutorit ovat palautekeskusteluissa todenneet, että toimintamuodot, joihin he ovat osallistuneet, ovat olleet mielekkäitä, monipuolisia ja motivoivia. He ovat kokeneet, että heihin luotetaan ja heille annetaan vastuuta ja toimintamahdollisuuksia. Ryhmässä työskentelyä he pitävät mukavana ja antoisana työtapana ja paljon mielekkäämpänä kuin yksilönä toimimista. He ovat kokeneet, että heidän työllään on ollut konkreettista merkitystä asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa.

Tavoitteita tarkasteltaessa voi todeta, että tutor-toiminta on onnistunut. Tutorit ovat toimineet yhdessä rehtorin kanssa lukion tiedotustilaisuuksissa useamman kerran, ja tulokset ovat olleet hyviä. He ovat olleet aktiivisesti mukana, ja he ovat kysyneet hienosti kertomaan lukiomme toiminnasta asioista kyselleille oppilaille ja heidän vanhemmilleen. Tutoreiden mukanaolo on luonnut tilaisuuksiin leppoisan ja rennon ilmapiirin, jonka avulla tilanteet on pystytty viemään hyvin läpi. Vierailijat ovat kyselleet tutoreilta lukion asioista ja saaneet vastauksia opiskelijoilta. Tämä on tärkeä asia, kun koulu markkinoi ja tiedottaa toiminnastaan uusille opiskelijoille ja heidän vanhemmilleen.

Tutoreiden toimiminen on nopeuttanut ykkösten ryhmäytymistä ja heidän keskinäistä me-henkeään. Ykköset ovat kertoneet, että tutoreiden järjestämät tapahtumat

ovat olleet mukavia ja niissä on oppinut tuntemaan ryhmän muut opiskelijat paremmin. Toiminnalliset leikit ja pelit kehittävät keskinäistä tuntemusta aina paremmin kuin oppitunnit, joissa käydään teoriassa asioita läpi. Ykkösten ryhmänohjaajat ovat todenneet, että tutoreiden apu kurssivalinnoissa ja lukion toimintojen tiedottamisessa on ollut tuloksellista. He ovat kokeneet, että tutoreiden läsnäolo on helpottanut heidän omaa ohjaustyötään.

Tukioppilaina toimiminen keskittyi syksyn alkuun. Tutorit kyselivät ykkösten tuntemuksia ja kokemuksia opiskeluun liittyvistä asioista ja lukion toiminnoista. Tukioppilaina toimiminen vähentyi lukuvuoden edetessä, koska tarvetta jatkuvaan toimintaan tässä muodossa ei ollut. Myöskään tiettyihin, säännöllisiin vastaanottoaikoihin ei ollut tutortoiminnassa tarvetta.

Ohessa on muutamia palautteita tutoreilta:

- ”Ykkösten kanssa on ollut mukavaa. On pidetty erilaisia tutustumisjuttuja ja kerrottu opiskelusta yleensäkin. Ro:t on ollut mukana jutussa ja niiltä on saatu vinkkejä, miten jutut voisi tehdä”.
- ”Meille on annettu paljon vastuuta ja on saatu ite päättää, miten hoidetaan hommat. Se on hyvä, ettei ole joku katselemassa ja päättämässä. Saa itse toimia meidän omassa ryhmässä”.
- ”On ollut kaikenlaista toimintaa ja itse asiassa aika monipuolistakin. Mä luulen, että tästä on hyötyä mulle itellenikin”.
- ”Koulutus oli hyvä. Sai uusia tuttuja ja oppi tekemään. Tutustumisjutut oli parhaita”
- ”Enemmän olis voinut olla tekemistä. Välillä tuntui, että meidät on unohdettu. Tosin koulutuksessakin painotettiin sitä, että pitää olla oma-aloitteinen”.

Palautteita ykkösiltä:

- ”Oli hyvä, että tutorit ohjasivat lukion alussa. Sai hyviä vinkkejä ja ne oli mukavia”.
- ”Tutustumisleikit oli vähän tylsiä. Mutta kesti nekin”.
- ”Tutoreilta pysty kysymään, jos halusi jotain tietoa”.
- ”Lukio jännitti aluksi mutta tutorit auttoi ja ryhmänohjaajiltakin sai tietoa”.
- ”Mä olen miettinyt, että ensi vuonna voisin olla tutori. Olis mukava kertoa omista kokemuksistaan uusille ykkösille”.

5.3 Lukiossa 2003 kirjoittaneiden ylioppilaiden sijoittumisen tilannekartoitus

5.3.1 Tavoitteet

Toiminnan päätavoitteena on tukea ja monipuolistaa lukion ohjaustyöskentelyä. Päätavoite voidaan jakaa seuraaviin osa-tavoitteisiin:

- A. lukiosta kirjoittaneiden ylioppilaiden opiskelu- ja/tai työtilanteen selvittämiseen
- B. lukiossa tarjotun opinto-ohjauksen tason ja laadun selvittämiseen
- C. opiskeluviihtyvyyden ja opetuksen tason selvittämiseen
- D. selvittää ylioppilaiden halukkuuden tulla kertomaan omista koulutuspaikoistaan lukiolle

5.3.2 Toteuttaminen

Kangasniemen lukiossa on suoritettu seurantakysely lukiosta kirjoittaneille ylioppilaille vuodesta 2001 saakka. Kysely on suoritettu lähettämällä kyselylomake (liite 3)

joulukuun aikana edellisen vuoden ylioppilaille. Kyselyä ei ole tarkoituksellisesti kohdennettu saman vuoden ylioppilaille, koska suurin osa pojista on armeijassa tai menossa sinne tammikuussa ja saman vuoden ylioppilaiden on vaikeampi päästä korkeakouluihin ja yliopistoihin saman vuoden syksynä. Väli vuoden jälkeen ylioppilaiden todellisesta tilanteesta saa todellisemman ja kattavamman kuvan. Kyselyssä kysytään ylioppilaan opiskelu- ja/tai työtilannetta, kokemuksia lukiosta ja erityisesti kokemuksia opintojen ohjauksesta ja opiskeluviihtyvyydestä sekä opetuksen tasosta.

Tämän vuoden kyselyt vastausprosentti on 70 %, joka on aikaisempien kyselyt kanssa vertailukelpoinen. Olemme saaneet vastaamattomien tilanteen selville lähes 100-prosenttisesti kyselemällä heidän tilanteensa lukiossa olevilta sisaruksilta tai muilta tutuilta. Näin olemme tietoisia lähes jokaisen lukiosta kirjoittaneen ylioppilaan tilanteesta.

5.3.3 Johtopäätökset

Kangasniemen lukiosta vuonna 2003 kirjoittaneet ylioppilaat ovat suurimmalta osaltaan opiskelemassa. Opiskelupaikat jakautuvat melko tasaisesti ammattikorkeakouluihin ja ammattiopistoihin. Yliopistoissa ja muissa korkeakouluissa vastanneista on noin 25 prosenttia. Työissä vastanneista on 5 prosenttia.

Tämänhetkiseen elämäntilanteeseen vastanneista lähes jokainen on tyytyväinen. Opistotasaisen opiskelupaikan omaavista suurin osa suunnittelee jatko-opintoja ammattikorkeakouluissa tai yliopistoissa. Yliopistoissa ja muissa korkeakouluissa opiskelevat ovat erityisen tyytyväisiä tämänhetkiseen tilanteeseen. Kun vertaa ylioppilaiden lukion päättötodistuksia ylioppilastutkintotodistuksiin, niin voi tehdä johtopäätelmän, että todistuksilla ja koulutuspaikkojen tasolla on selvä korrelaatio. Heikommin lukiossa ja kirjoituksissa menestyneet ylioppilaat ovat sijoittuneet pääsääntöisesti opistotasaiseen koulutukseen tai ovat töissä.

Ohessa muutamia kommentteja opiskelijoiden palautteista:

”Tällä hetkellä olen tyytyväinen opiskeluihin. Lisäkoulutus ei vielä tunnu ajankohtaiselta, mutta varmasti tulen jatkamaan sosionomikoulutuksen jälkeen, jos työni sitä vaatii”. (nainen, sosionomikoulutus)

”Kyllä olen tyytyväinen. Kaikkihan ei tietenkään ole niin hyvin kuin voisi olla, mutta ihan tyytyväinen olen valintaani”. (mies, biologian opiskelija)

”Ehdottomasti kyllä, olen tyytyväinen tilanteeseeni, enkä näillä näkymin ole vaihtamassa opiskelualaa”. (nainen, lääketiede)

”Pidän kyllä alasta mutta olen ajatellut kouluttautua vielä hiukan lisää”. (nainen, hoitoala)

”Olen myös harkinnut poliisikoulua mutta aika näyttää”. (nainen, sosiaaliala)

80 prosenttia vastanneista on halukkaita tulemaan kertomaan omasta nykyisestä koulutuspaikastaan. He myös ilmoittavat pitävänsä käytäntöä hyvänä. Moni kuitenkin sanoi, että ensimmäisenä vuotena ei välttämättä tiedä omasta opiskelustaan kovinkaan paljon, joten vierailut toivottiin järjestettävän ensimmäisen vuoden jälkeen. Ei-halukkaat ovat omasta mielestään persoonina sellaisia, että he eivät pidä itseään soveliaina tähän toimintamalliin.

Esitän muutamia kommentteja opiskelijoiden palautteista:

- ”Enpä taida olla oikea tyyppi siihen hommaan”. (mies, tietotekniikka)
- ”Voin kyllä tulla, jos joku haluaa alastani kuulla. Kerron mitä osaan ja kysymykset olisivat suuri apu”. (nainen, sosiaaliala)

- ”Tottahan toki, kun pääsen opinnoissa vauhtiin eli joskus marraskuun tietämällä ja sen jälkeen voisi olla jo jotakin kerrottavaa”. (nainen, terveysala)

- ”No tottahan toki, ilomielin”. (mies, biologian opiskelija)

Jokainen vastaaja antoi oman osoitetietonsa lukion käyttöön, ja 90 prosenttia vastaajista oli valmis antamaan oman osoitteensa niille nykyisille lukion opiskelijoille, jotka haluavat henkilökohtaista ohjausta esimerkiksi sähköpostin välityksellä.

Vastanneista jokainen oli tyytyväinen Kangasniemen lukioon opiskelupaikkana. Lukion vahvuuksina pidettiin joustavaa, rentoa ja opiskelua tukevaa ilmapiiriä sekä sitä, että opiskelijoihin suhtauduttiin myönteisesti ja yksilöllisesti. Opetuksen tasoa pidettiin hyvänä ja arviointia tasapuolisena sekä oikeana. Opiskelijoiden vapaa-ajantiloja keuhuttiin erityisesti. Nämä tulokset ovat täysin samanlaisia kuin ne, joita saatiin syksyllä 2004 suoritetussa lukion sisäisessä arvioinnissa, jossa arviointikohteena oli opiskelijoiden viihtyvyys ja jaksaminen.

Seuraavaksi esitän muutamia kommentteja opiskelijoiden palautteista:

- ”Päällimmäisenä jäi mieleen sellainen yhteisöllisyyden tunne: opettajien ja opiskelijoiden välinen vuorovaikutus toimi. Lukiossa tuntui, että opettajat olivat lähempänä, jotenkin enemmän samalla tasolla, vaikka tietysti heillä oli asemansa”. (nainen, kulttuuriala)

- ”Kaikki tuntui sujuvan hyvin ja päällimmäisenä jäi mieleen pikkulukion hyvä kaikki tuntee kaikki ilmapiiri”. (mies, tietotekniikka)

- ”Ihan rehellisesti sanoen kyllä minä ainakin ihan hyvät ja kattavat ”eväät” sain Kangasniemen lukiosta ja mukavan pohjan aloittaa opiskelut toisaalla”. (nainen, terveysala)

- ”Vaikka kuulostaisinkin hännystelijältä, voin vaikka vanhoa lukioaikani olleen elämäni parasta aikaa. Kangasniemen lukio oli kyllä mahtava kokemus: opettajat olivat rentoja, mutta hyvin asiallisia, opiskelukaverit olivat siistejä ja oma lukunsa olivat legendaariset mediateekit, joissa tuli vietettyä paljon aikaa”. (mies, liiketalous)

- ”Lukio-aika oli oikeata elämän kulta-aikaa, silloin sai opiskella tutussa ympäristössä vanhojen hyvien ystävien kanssa. Opettajat olivat vuosi vuodelta parempia ja opiskelu sujui heidän ansiosta erittäin hyvin. Monille opettajille täytyy osoittaa suuri kiitos opetuksesta, tukiopetuksesta ja kärsivällisyydestä”. (nainen, sosiaaliala)

Vastanneiden palautteesta tuli esille ohjauksen kehittämisen tarve opiskelupaikkojen sisällöllisessä tiedottamisessa. Lisäksi toivottiin enemmän vierailijoita eri koulutuspaikoista sekä pysyvää lukion omaa opinto-ohjaajaa. Nämä tulokset ovat samansuuntaisia kuin aikaisempien ikäluokkien vastaukset. Näidenkin tulosten takia lukiomme on aloittanut ja jo toteuttanut toimenpiteitä, jotka kehittävät ja uudistavat ohjaustyötä. Toisaalta

vastauksista on luettavissa, että ohjausta on saanut silloin, kun sitä on itse aktiivisesti hakenut. Sellaiset opiskelijat, jotka ovat osittain omatoimisesti hakeneet tietoa opiskelupaikoista ja keskustelleet niistä opinto-ohjaajan kanssa, ovat myös onnistuneet pääsääntöisesti saamaan mieleisensä ja haluamansa opiskelupaikan. Opiskelijat, joilla ei ole ollut motivaatiota tai kykyä selvittää asioita itsenäisesti ja oma-aloitteisesti lukion aikana, ovat osittain myös vähemmän tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseensa.

Ohessa muutamia kommentteja opiskelijoiden palautteista:

- ”Pelkästään hakuopas-aapinen ei riittänyt valintaan. Ja oikeesti pitäis jatko-opiskelupaikkoja miettiä aikaisemmin kuin viimeisenä vuotena”. (nainen, käsi- ja taideteollinen)

- ”Opinto-ohjauksessa yliopistoihin/ammattikorkeakouluihin tehdyt vierailut olivat hyviä. Niitä voisi olla enemmänkin, koska paikan päällä vierailemalla oppilaitoksesta jää parempi kuva mieleen kuin lukemalla opuksia”. (mies, teknillinen ala)
- ”Vierailut kouluihin olivat mukavia ja innostavia ja sai vielä kaupan päälle viettää sitä kuuluisaa laatu-aikaa oman ikäluokan kanssa”. (nainen, sosiaali-ala)
- ”On hyvä, että otatte ihan oppilaita kertomaan opiskelusta, sillä se on suuri muutos lähteä muualle”. (nainen, tekniikan koulutusyksikkö)

Luokattoman lukion yksi tavoite on kasvattaa opiskelijoista itsenäisesti ajattelevia nuoria. Onnistuneella ohjauksella voidaan toteuttaa tätä tavoitetta, mutta kuten Pelkonen (1994) toteaa, niin tässä on myös omat riskinsä. Olemme myös itse havainneet, miten vaikeaa on joskus huomioida yksilöt niin, että jokainen saa omantasoistaan ohjausta siten, että jokaisen omaa aktiivisuutta kehitetään samanaikaisesti.

6 KEHITTÄMISHANKKEEN TULOSTEN VAIKUT- TAVUUS KANGASNIEMEN LUKION OPINTO- JEN OHJAUKSEN KEHITTYMISEEN

Kehittämishankkeita käsittelevissä kappaleissa on käyty läpi niitä hyötyjä ja etuja, joita tutkimuksen kohteena olleet eri aihealueet ovat tuottaneet lukion opintojen ohjaukseen. Yksittäiset kehittämishankkeet ovat erikseen sekä yhtenä kokonaisuutena kehittäneet ja monipuolistaneet lukion ohjaustoimintaa. Konkreettisten hyötyjen ja vaikutusten lisäksi on syytä tarkastella myös niitä muutoksia, joita mahdollisesti on syntynyt koko opettajakunnassa kehittämishankkeen aikana.

6.1 Kehittämishankkeen vaikutus opinto-ohjaajan ja aineopettajien tekemään yhteiseen ohjaustyöhön

Kehittämishankkeen aikana opettajakunnassa on keskusteltu yleisesti opintojen ohjauksen sisällöstä, sen merkityksestä opintojen sujumiselle ja tavoitteiden saavuttamiselle ja myös siitä, kuinka paljon ja missä laajuudessa ohjausta tulisi tehdä lukiossa. Keskustelujen avulla ohjauksen sisällöstä ja tavoitteista on vähitellen muodostumassa yhteinen käsitys. Opettajakunnan yhteisellä ohjauskäsityksellä on merkityksensä ja hyötynsä, kun tarkastellaan koko lukion toiminnan sujuvuutta.

Yhteisellä käsityksellä ohjauksesta ymmärretään opettajakunnassamme työtappaa, jossa koko henkilökunta on omalta osaltaan sitoutunut ohjaustyöhön. Yksittäinen aineopettaja voi olla hyvin merkittävässä roolissa silloin, kun hän on oivaltanut sen hyödyn, jonka hän saa pitkällä aikavälillä osallistumalla myös itse esimerkiksi ryhmänsä opiskelijan henkilökohtaiseen ohjaukseen kurssin aikana.

Kehittämishankkeen aikana lukion ohjaustoimintaa on kokonaisuudessaan muutettu niin, että ohjauksen vastuualueet on jaettu vielä aiempaa selkeämmin rehtorille, opinto-ohjaajalle, ryhmänohjaajalle ja aineopettajille. Muutosten lähtökohtana on ollut koko ajan se, että ohjaus on yhteistä tavoitteellista toimintaa. Tehdyt muutokset eivät ole kovinkaan suuria, mutta käytännön toiminnassa ne ovat osoittautuneet kuitenkin järkeviksi ratkaisuuksi, jotka osaltaan tukevat kokonaistoimintaa. Pällekkäisiä vastuita on poistettu, opinto-ohjaajan ja rehtorin tekemää ohjaustyötä on selkeytetty ja kanslistin toimenkuvaa on tarkistettu. Myös opiskelijan vastuuta oman opiskelunsa suhteen on käyty läpi. Kaikki nämä myönteiset muutokset yhdessä kehittämishankkeen eri osa-alueiden tuomien hyötyjen kanssa ovat kehittäneet selkeästi ohjaustoimintaa lukiossamme.

6.2 Muutoshalukkuus ja toiminnan muutokset sosiaalisessa ryhmässä

Kehittämishankkeiden aloittaminen ja läpivieminen vaatii aina tehokkaan ja laajan alustavan keskustelun työyhteisössä. Kehittämishankkeisiin ei sitouduta ilman selkeää ja avointa tiedottamista ja yhteistä aiheen pohdintaa. Yhteisen sitoutumisen puute vaikuttaa muutosten läpiviemiseen heikentävästi eikä muutoksiin sitouduta konkreettisesti toiminnassa, vaikka hyödyt mahdollisesti tunnustettaisiin ja ymmärrettäisiinkin.

Tämän tutkimuksen kehittämishankkeisiin työyhteisö sitoutui hyvin. Osaltaan se johtui siitä, että kehittämishankkeet päätettiin ottaa lukuvuoden 2004-2005 toiminnan painopistealueiksi ja ne kirjattiin myös lukion työsuunnitelmaan jo keväällä 2004.

Muutoshalukkuus syntyi siis opettajakunnan sisältä, joten sitoutuminen toimintaan on aivan eritasoista verrattuna siihen, että kehittämishankkeet määrättäisiin ja ohjattaisiin työyhteisön ulkopuolelta. Sitoutuminen ohjauksen kehittämiseen osoittaa opettajakunnan valmiutta uudelleenlaiseen ohjaustyöhön, jossa työ on jaettu mutta kokonaisvastuu säilyy edelleenkin rehtorilla ja opinto-ohjaajalla.

Lyhyellä aikavälillä on jo todettavissa, että toiminta sosiaalisessa ryhmässä ohjauksen ansiosta on saanut lisäarvoa. Ohjauksen toteuttamisesta, sekä sen tavoitteista ja merkityksestä käydään avointa, vapaamuotoista keskustelua aikaisempaa enemmän. Keskustelujen avulla työyhteisö kykenee ymmärtämään jäseniensä ajatukset ja toiminnan muodot ohjauksen suhteen. Kuuntelemisen ja puhumisen avulla työyhteisön jäsenet tutustuvat myös paremmin toisiinsa. Uskon nimittäin, että ohjauksesta puhuminen ilmaisee myös puhujan omaa arvomaailmaa ja elämänkatsomusta, joiden tiedostaminen ja ymmärtäminen kehittää työyhteisöä myös sosiaalisena työympäristönä.

6.3 Oppiva organisaatio

Toimintatutkimuksen luonteeseen voi oleellisena osatekijänä liittää oppivassa organisaatiossa tapahtuvat mahdolliset myönteiset muutokset, jotka syntyvät organisaation sisäisen toiminnan kehittymisen ja vuorovaikutuksen avulla.

Kehittämishankkeen aikana työyhteisössä tapahtui organisaation sisäistä oppimista. Työyhteisössä oli selkeästi havaittavissa kykyä luoda uusia toimintamalleja ja kykyä hankkia ja siirtää tietoa sekä muuttaa omaa käyttäytymistä uuden tiedon ja uusien käsitysten mukaan. Työyhteisön jäsenet olivat valmiita muuttamaan omia työskentelytapojaan tutkimuksen aikana, ja he olivat myös valmiita kyseenalaistamaan omia ja koko työyhteisön vakiintuneita toimintamalleja.

Organisaation kehittymisen kannalta näen tämän kehittämishankkeen aikana saatujen hyötyjen ja myönteisten kokemusten vaikutuksen laajempaan kuin pelkästään ohjaukseen kiinnitettynä toimintana. Organisaatio on osoittanut, että se kykenee muuttamaan omia toimintojaan yhden kehitettävän osa-alueen eli opintojen ohjauksen suhteen. Tämä luo myönteisen lähtökohdan myös muiden, yhteisesti sovittujen kehittämishankkeiden suhteen tulevaisuudessa.

7 YHTEENVETO

Ohjauksen yhteistyön kehittäminen vaatii monitasoista osaamista ja toimintaa. Yksittäinen opinto-ohjaaja ei kykene suoriutumaan tehtävästään yksin, vaan hän tarvitsee oman työnsä tukemiseksi myös muita ohjaukseen sitoutuneita henkilöitä. Holistinen ohjausmalli (van Esbroeck & Watts 1998b) antaa hyvän lähtökohdan monitasoiselle toiminnalle ja sen rakentamiselle. Kuten tämäkin tutkimus osoittaa, niin eritasoiset toimijat ja toiminnat tuottavat tehokkaamman ja monipuolisemman ohjaustavan verrattuna yksittäisen ohjaajan tekemään työhön.

Lukion opiskelija on saanut tutkimuksen tulosten mukaan selkeää hyötyä opintojen ohjauksessa kolmesta käytetystä ohjaukseen liittyvästä uudesta toiminnasta. Lukiolainen on voinut itse vaikuttaa siihen, minkä koulutusalan opiskelija on käynyt esittelemässä omaa oppilaitostaan lukiossa, ja hän on itse myös voinut halutessaan toimia tutor-oppilaana. Opettajat ovat yksilöinä ja ryhmänä tukeneet kehityshankkeita osallistumalla aktiivisesti järjestelyihin ja keskusteluun. Näin he ovat olleet omalta osaltaan mukana ohjaustoiminnassa. Menettelytapojen avulla ohjaustoiminta on auttanut opiskelijan kasvua ja kehitystä, antanut työkaluja uravalinnan tekemiseen ja kehittänyt opiskelijan kokonaisvaltaista opintojen ohjausta. Näiden tulosten perusteella voidaan todeta, että holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli on toteutunut.

Koulujen ohjauksen kehittäminen vaatii rehtorilta halua toimia tavoitteellisessa ja vuorovaikutuksellisessa yhteistyössä opinto-ohjaajan kanssa. Lairio & Penttinen (1993) ovat tutkimuksessaan todenneet, että rehtorit suhtautuvat myönteisesti opinto-ohjaajan työn kehittämiseen ja kehittämiskohteiksi rehtorit nimeävät työn sisällöt ja tavoitteet sekä resurssit. Rehtorit myös kokevat, että oppilaanohjaus liittyy suoranaisesti koulun toiminnan sisäiseen kehittämiseen.

Tämä tutkimus, kuten aikaisemmatkin tutkimukset ja artikkelit, vahvistavat sitä tuntemusta ja tietoa, että rehtorit arvostavat opinto-ohjaajien työtä. Käytännössä opinto-ohjaajien on kuitenkin itse toimittava aktiivisesti, rohkeasti ja etenkin näkyvästi työyhteisössä. Opintojen ohjauksesta on viisasta käydä avointa keskustelua kollegoiden kanssa. Tiedon jakaminen muille opettajille selkeyttää ohjauksen kokonaisuuden hahmottamista. Aineopettajat ovat kykeneviä ja myös osittain halukkaita vastaamaan ohjauksesta niissä toiminnoissa, jotka ovat selkeästi osa heidän omaa työnkuvaansa. Vähitellen voidaan päästä siihen tilanteeseen, jossa opinto-ohjaajat tuntevat työskentelevänsä työyhteisössä, jossa jokainen on osatoimija ohjaukseen liittyvissä kysymyksissä.

Toimintatutkimuksessa tutkijan rooli on kaksijakoinen. Hän on tavoitteellisen toiminnan aikaansaaja, motivoija ja tutkija, joka sitoutuu voimakkaasti itse tutkittavaan ilmiöön perinteisen analyttisesti ja objektiivisesti. Toisaalta hän on koko ajan mukana tutkimuksen sisällä toiminnallisella tasolla, ja hänen pitäisi kyetä työskentelemään neutraalina havainnoitsijana.

Tutkimuksen vetäjänä ja toteuttajana en kokenut kaksijakoista roolia mitenkään haittaavana tekijänä. Valitsin toimintatutkimuksen tutkimusmuodoksi juuri sen takia, että tutkimuksen aikana pystyi itse seuraamaan toimintojen etenemistä ja niiden tuloksia päivittäisessä työelämässä. Tutkimus eteni tavoitteellisesti ja etukäteen suunnitellulla tavalla, joten minun ei tarvinnut puuttua myöskään tutkimuksen kulkuun mitenkään sitä muuttamalla. Näin ollen uskon, että tutkimustulokset ovat toimintojen tuloksia eivätkä manipuloituja tai etukäteen järjestettyjä.

Tutkimustulosten mukaan ohjaustoiminta on käytetyillä menetelmillä monipuolistunut ja tullut laadukkaammaksi. Näitä toimintoja käytetään varmasti myös jatkossa lukiossamme. Kehittyvä organisaatio vaatii jatkuvasti pientä eteenpäin vievää virettä ja uusia toimintoja, jotta se ei alkaisi toistaa itseään. On kuitenkin aina muistettava, että liiallinen vauhti ja kehittäminen ei tuota pitkäkestoista tulosta. On taito antaa aikaa uusien toimintojen vakiintumiselle niin, että myönteinen kehittyminen kuitenkin jatkuu. Ohjaukseen tulee lukiossamme uusia toimintoja ja ajatuksia myös jatkossa, mutta niiden esille otto on ajallisesti tarkoin mietittävä.

Samanlaisia ohjaukseen liittyviä toimintoja on muissakin lukioissa. Yhteistyön ja verkostoitumisen avulla lukioiden ja muidenkin oppilaitosten opintojen ohjaajat pystyvät vaihtamaan kokemuksiaan ja ajatuksiaan ohjaustyöskentelystä. Oman jaksamisen kannalta on tärkeää jakaa tuntemuksia muiden kanssa. Näin pystymme yhdessä viemään suomalaista opintojen ohjausta eteenpäin niin, että se vastaa jatkuvasti muuttuvia vaatimuksia.

LÄHTEET

- Engeström, Y. 1993a. Kehittävän työn tutkiminen. Juva: Wsoy.
- Himberg, L. 1996. Opettaja ja työyhteisö. Juva: WSOY.
- Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R. & Moilanen, P. 1999. Siinä tutkija missä näkijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena.
- Kangasniemen lukion opetussuunnitelma 2004-2005. 2004. Kangasniemi.
- Kansanen, P., Uusikylä K. 2004. Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät. Juva: PS-kustannus.
- Koulutuksen arviointineuvosto. 2004. Koulutuksen arvioinnin uusi suunta. Arviointiohjelma 2004-2007. Jyväskylä: Kirjapaino Oma OY.
- Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus: Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Lahtinen, M., Lankinen, T., Penttilä, A., Sulonen A. 2004. Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Lairio, M., Puukari, S. (toim.) 1999. Opinto-ohjaajan toimenkuva muuttuvassa yhteiskunnassa. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuskeskus.
- Lairio, M., Puukari, S. (toim.) 2001. Muutoksista mahdollisuuksiin. Ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Lairio, M., Puukari, S. (toim.) 2003. Ohjauksen uudet orientaatiot. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Lairio, M., Penttinen L. 1993. Rehtorit oppilaanohjauksen kehittäjinä. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Lehtinen, E., Jokinen T. 1999. Tutor. Itsenäisen oppijan ohjaaja. Juva: WSOY.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet. 2003. Opetushallitus: Vantaan kirjapaino Oy.
- Opinto-ohjaajien koulutuksen opetussuunnitelma 2004-2005. Jyväskylän Yliopisto: Opettajankoulutuslaitos.
- Pelkonen, R. 1994. Tervetuloa luokaton lukio. Vantaa: Pelquin kustannus.
- Rowley, J. 2003. Action research: An approach to student work based learning. Education and training. London: Constable.
- Suojanen, U. 1992. Toimintatutkimus koulutuksen ja ammatillisen kehittymisen välineenä. Helsinki: Finn Lectura.
- Van Esbroeck, R., Watts, A. G. 1998b. New skills for a holistic career guidance model. International Careers Journal.
- Vähämöttönen, T., Keskinen, A. 1994. Toimesta tuumaan. Tarjoutumia toiminnalliseen ammatinvalinnan ohjaukseen. Hämeenlinna: Sosiaalikehys.

LIITTEET

Liite 1.

Opiskelu- ja koulutuspaikkaesittelyt Kangasniemen lukiossa

Opo-tunneilla on syksyn aikana käyty teoriassa läpi opiskelu- ja koulutuspaikkoja oppaiden avulla. Seuraavaksi on tarkoituksena laajentaa ja syventää tietoa niistä oppilaitoksista, joista yksittäinen opiskelija on kiinnostunut. Lukioon kutsutaan opiskelijoita esittelemään omaa opiskelupaikkaansa opiskelijan omasta näkökulmasta. Jotta pystyisimme mahdollisimman hyvin toteuttamaan lukion opiskelijoiden toivomukset esiteltävistä opiskelupaikoista, niin miettikää omia jatko-opiskelusuunnitelmianne ja toiveitanne ja vastatkaa kysymykseen. Esittelijät ovat lukiostamme aikaisemmin kirjoittaneita ylioppilaita, ja esittelyjen ajankohdat ovat marras-joulukuussa.

Nimi:

1. Olen kiinnostunut seuraavista ammateista ja koulutuspaikoista:

Palauta opolle!

Liite 2.

Palautekysely opiskelu- ja koulutuspaikkavierailusta opiskelijalle

Miettikää luentoa, sen sisältöä ja hyötyä itsellenne ja vastatkaa seuraaviin kysymyksiin:

1. Vastasiko esitys toiveitasi ja odotuksiasi?
2. Saitko haluamaasi lisätietoa opiskelupaikasta?
3. Miten esitys tuki oppitunneilla esille tulleita asioita?
4. Mitä uutta tietoa sait opiskelupaikan esittelystä itsellesi?
5. Miten vierailuja ja esitystä voisi kehittää?

Palautekysely opiskelu- ja koulutuspaikkavierailusta esittelijälle

1. Miten kuvailisit tunnelmiasi ennen esitystä?
2. Miten esitys meni mielestäsi?
3. Minkälainen tunnelma oppitunnilla oli?
4. Miten kuvailisit tunnelmiasi esityksen jälkeen?
5. Mitä mieltä olet tämän kaltaisista vierailuista?
6. Miten vierailuja voisi kehittää?

Liite 3.

Hei, Kangasniemen lukiosta valmistunut ylioppilas!

Lukiosi päättymisestä on kulunut jo aikaa, ja olisi mukava tietää, miten sinulla tällä hetkellä menee. Tällä kyselyllä kokoamme kaikkien Kangasniemen lukiosta vuonna 2003 valmistuneiden ylioppilaiden kuulumiset. Tietoa tarvitaan mm. opinto-ohjauksen kehittämiseksi. Kenenkään yksityisen henkilön tietoja ei luonnollisestikaan julkaista. Voisitko ystävällisesti vastata seuraaviin kysymyksiin, mieluiten jo kahden viikon aikana, ettei asia unohdu. Voit palauttaa vastauksesi oheisessa kuoressa, jonka postimaksu on maksettu. Suuret kiitokset jo etukäteen vastaamisestasi!

Vastaajan nimi:

1. Missä oppilaitoksessa opiskelet tai mikä opiskelupaikka sinulla on varattuna? Kerro myös koulutusala tai koulutuslinja. Jos sinulla ei ole opiskelupaikkaa, niin mitä teet tällä hetkellä?
2. Vastaako nykyinen opiskelupaikkasi ja elämäntilanteesi toiveitasi vai aiotko vielä hakea jonnekin muualle? Minne?
3. Kangasniemen lukion opo-tunneilla esitellään eri koulutusaloja. Olemme toteuttaneet tänä syksynä ensimmäistä kertaa käytäntöä, jossa meiltä kirjoittaneet ylioppilaat ovat käyneet kertomassa nykyisistä opiskelupaikoistaan. Voisitko sinä tulla kertomaan omasta opiskelualastasi ja yleensä opiskelusta opiskelijan näkökulmasta?
4. Jatko-opintoja pohtivia abeja helpottaisi joissakin tilanteissa mahdollisuus kysellä opinnoista suoraan kyseisen alan opiskelijalta. Voiko opinto-ohjaaja antaa puhelinnumerosi tai sähköpostiosoitteesi abille, joka on kiinnostunut sinun opiskelustasi?
5. Olemme kiinnostuneita mielipiteistäsi, jotka liittyvät opiskeluaikaasi Kangasniemen lukiossa. Minkälainen mielikuva jäi? Mikä toimi hyvin ja missä sinun mielestäsi olisi kehitettävää? Erityisesti haluamme kuulla, miten opintojen-ohjausta voisi kehittää.
6. Keräämme myös ylioppilaiden nykyiset yhteystiedot, joita voidaan tarvita sovittaessa opo-tuntien vierailuista tai mahdollisista kurssitapaamisista, jos joku on

halukas sellaisen järjestämään. Kirjoita halutessasi osoitteesi, puhelinnumerosi ja sähköpostiosoitteesi tähän

Palautathan kyselyn viimeistään 22.12.2004. Paljon kiitoksia ja hyvää jatkoa!